

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.1>

УДК 657.6:631.1(477):336.22

І. П. Приходько,

д. держ. упр., професор, професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8630-2568>

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

I. Prikhodko,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor Dnipro State Agrarian
University of Economics, Dnipro, Ukraine*

REGULATORY CONTROL AND ORGANIZATION OF AUDITS OF CASH FUNDS AT AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті досліджено особливості організації аудиту грошових коштів на аграрних підприємствах України. Наголошено, що грошові кошти є ліквідним активом, контроль за яким має ключове значення для фінансової стабільності підприємства. В умовах аграрного сектору аудит ускладнюється сезонністю виробництва, нерівномірністю фінансових потоків і активним використанням готівки. Проаналізовано чинне нормативно-правове забезпечення аудиторської діяльності, зокрема положення законів України,

міжнародних стандартів та внутрішніх регламентів агропідприємств. Визначено типові ризики аудиту: невідповідність залишків готівки відповідним документам, відсутність документів, що підтверджують правомірність здійснених операцій, порушення касової дисципліни. Окреслено основні етапи аудиторського процесу – від планування до складання аудиторського звіту, інвентаризаційних актів і робочих документів. Підкреслено значення належного документального оформлення результатів перевірки та надання керівництву обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення внутрішнього контролю. Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення нормативної бази аудиту грошових коштів в аграрному секторі з урахуванням галузевої специфіки та сучасних технологій контролю.

The article reveals the theoretical and practical aspects of cash audit at agricultural enterprises of Ukraine operating in conditions of seasonality of production, unstable flow of financial resources, a significant share of cash payments and risks associated with dynamic market changes. The relevance of the topic is due to the need to ensure transparency of cash flows, prevent fraud and strengthen internal financial control, which are key factors in the stable functioning of agricultural business entities in the context of current economic challenges. The study focuses on the current regulatory framework governing the procedure for conducting a cash audit in Ukraine. The main legislative acts regulating the activities of audit entities, accounting, preparation and presentation of financial statements, taking into account the specifics of the agricultural sector, are highlighted. A review of scientific sources that consider approaches to improving the methodology of accounting and auditing of cash using a risk-oriented model, digital technologies and modern software is carried out. The key stages of organizing an audit in agriculture are characterized, including drawing up an audit program, assessing internal control, taking an inventory of cash, checking bank account transactions, applying analytical procedures and means of external confirmation of balances. The author identifies typical risks that arise during the audit of cash in the agricultural sector,

including violation of cash discipline, understatement or overstatement of balances, and reflection of fictitious transactions. The importance of a systematic approach to the organization of cash audit as a tool for ensuring financial security, strengthening confidence in financial information and preventing fraud is substantiated. Emphasis is placed on the need to modernize the regulatory support of audit in the agricultural sector, adaptation of modern control tools and digital technologies that take into account industry specifics and contribute to improving the efficiency of management decisions in agriculture.

Ключові слова: *аудит грошових коштів. аграрні підприємства, внутрішній контроль, касові операції, інвентаризація готівки, фінансова безпека, ризик-орієнтований підхід, нормативне регулювання, аудиторський звіт.*

Keywords: *cash audit, agricultural enterprises, internal control, cash operations, cash inventory, financial security, risk-based approach, normative regulation, audit report.*

Постановка проблеми. Аудит грошових коштів є важливою складовою системи внутрішнього контролю та ключовим елементом забезпечення фінансової безпеки підприємства, зокрема в аграрному секторі. Специфіка організації виробництва та сезонний характер діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлюють особливості руху грошових коштів, що, своєю чергою, підвищує вимоги до їх обліку та контролю. Оскільки грошові кошти є найбільш ліквідним активом, ефективне управління ними визначає рівень фінансової стабільності підприємства.

В Україні аудит грошових коштів здійснюється відповідно до положень міжнародних стандартів аудиту, які інтегровані в національну систему регулювання аудиторської діяльності, а також згідно з вимогами чинного законодавства. Нормативно-правові акти визначають загальні засади організації перевірок, вимоги до їх проведення та оформлення результатів. Особлива увага

приділяється дотриманню принципів прозорості, об'єктивності та достовірності фінансової інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження з організації аудиту грошових коштів на підприємствах свідчать про зростаючу увагу до вдосконалення методик контролю та аналітичного забезпечення фінансових потоків. Зокрема, праці Сілівончик О., Скрипник М. [1], Козаченко А. [2] акцентують на необхідності комплексного підходу до аудиту грошових коштів із урахуванням ризик-орієнтованого планування, документального підтвердження операцій, а також цифровізації процедур. Особливе значення надається внутрішньому контролю та узгодженості облікової політики з умовами функціонування підприємства.

У працях Мулик Т. [3], Пономарової Т. [4], Коблянської О. [5], Загорулько К. [6], Шульга А. В., Топоркова О. А. [7], Бобиль В. [8] розглянуто аналітичні та облікові аспекти грошових потоків, включаючи касові операції, поточні рахунки та фінансову звітність. Висвітлюється значення чіткого дотримання касової дисципліни, організації обліку готівки та адаптивного внутрішнього аудиту, що є особливо актуальним для агропідприємств, які працюють в умовах сезонних ризиків та коливань ринку. Дослідження формують науково-методичне підґрунтя для вдосконалення обліково-аудиторських процедур у сфері управління грошовими коштами.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання аудиту грошових коштів на аграрних підприємствах, виявлення специфіки організації процесу аудиту, а також систематизація основних етапів процесу проведення перевірки і оформлення результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативне регулювання аудиту грошових коштів в Україні базується на кількох ключових законодавчих актах і стандартах, що встановлюють правові рамки діяльності аудиторів і підприємств (табл. 1). Основою є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [9], який визначає порядок проведення

аудиту, права та обов'язки аудиторів, а також регламентує стандарти аудиту, які мають бути застосовані під час перевірок.

Таблиця 1. Нормативне регулювання аудиту грошових коштів в Україні

Нормативний акт	Зміст положень щодо аудиту грошових коштів	Особливості для аграрних підприємств
Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (2018)	Визначає правові основи аудиту, права і обов'язки аудиторів, загальні вимоги до проведення аудиту грошових коштів.	Визначає загальні правила, які застосовуються до всіх підприємств, в тому числі аграрних.
Міжнародні стандарти аудиту	Основні МСА, які регламентують аудит грошових коштів: 1. МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання та його середовища» – допомагає зрозуміти, як працюють фінансові потоки в агропідприємстві, включаючи касу, банківські рахунки, інкасацію. 2. МСА 330 «Аудиторські процедури у відповідь на оцінені ризики» – встановлює, які дії слід здійснити для перевірки грошових коштів: аналітичні процедури, запити, інвентаризація каси, підтвердження банківських залишків. 3. МСА 500 «Аудиторські докази» – визначає, які докази необхідні для підтвердження залишків грошових коштів, наявності руху коштів тощо. 4. МСА 505 «Зовнішні підтвердження» – регламентує запити до банків для підтвердження залишків на рахунках. 5. МСА 240 «Обов'язки аудитора щодо шахрайства» – особливо актуальний для перевірки готівки й безготівкових операцій, де високі ризики шахрайства.	У МСА немає окремих стандартів для аграрних підприємств, але аудитор: – адаптує підхід до галузевої специфіки, зокрема: – сезонності виручки; – готівкових розрахунків із працівниками; – обліку пайових виплат; – цільового використання держдотацій; – враховує ризики викривлень у сфері обігу грошових коштів, які можуть бути вищими у сільському господарстві.

Продовження таблиці 1

Нормативний акт	Зміст положень щодо аудиту грошових коштів	Особливості для аграрних підприємств
Господарський кодекс України (2003 р.)	Встановлює правила ведення бухгалтерського обліку, включаючи порядок обліку грошових коштів.	Для агропідприємств можливі особливі умови обліку через сезонність і особливості оподаткування.
Податковий кодекс України (2010 р.)	Визначає правила оподаткування доходів і витрат, контроль за грошовими операціями.	Агропідприємства користуються спеціальними режимами оподаткування, що впливає на аудиторські процедури.
Положення (стандарти) бухгалтерського обліку в Україні (П(С)БО)	Регламентують порядок обліку грошових коштів, документи, що підтверджують рух коштів.	Вказують на необхідність ведення окремого обліку в разі дотацій та субсидій, поширених у агросекторі.
Методичні рекомендації Мінфіну України	Надають роз'яснення щодо організації внутрішнього контролю і аудиту грошових коштів.	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: 1) Наказ Мінфіну №1315 від 29.12.2006 р. Визначає порядок обліку: – рослинництва та тваринництва; – багаторічних насаджень; – молодняка тварин, худоби на відгодівлі тощо. Дуже важливий документ для агропідприємств, оскільки охоплює специфіку їхнього виробничого циклу. 2) Наказ Мінфіну №635 від 27.06.2013 р. Допомагають сформувати внутрішню облікову політику підприємства, включаючи: – методи оцінки запасів, – визнання доходів, – облік грошових коштів, – порядок інвентаризації тощо.
Внутрішні документи аграрних підприємств	Положення про внутрішній контроль, інструкції з касових операцій, авансові звіти.	Визначають специфічні процедури, пов'язані з особливостями сезонної діяльності.

Джерело: систематизовано на основі [9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17].

Важливе значення мають Господарський кодекс України [10], Податковий кодекс України [11], Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [12], які регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку та оподаткування, що є основою для аудиту грошових

коштів. Для аграрних підприємств специфічні норми містяться у законах, що регулюють аграрний сектор, включаючи положення про ведення обліку в сільському господарстві та державну підтримку аграрних виробників [13, 14, 15, 16, 17].

Міжнародні стандарти аудиту містять детальні методологічні рекомендації щодо перевірки грошових коштів. Вони визначають вимоги до документального оформлення аудиторських процедур, порядок оцінки ризиків, формування вибірки, а також методи підтвердження залишків грошових коштів [16]. Застосування цих стандартів забезпечує уніфікований підхід до аудиту та підвищує якість перевірки фінансових операцій.

Окрім нормативно-правових актів, що регламентують аудиторську діяльність на загальнодержавному рівні, аграрні підприємства розробляють власні внутрішні регламенти – положення, інструкції, накази – які деталізують порядок контролю та аудиту грошових коштів. Такі документи враховують специфіку організації фінансово-господарської діяльності в сільському господарстві, де значну роль відіграють касові операції, облік авансових звітів та проведення інвентаризацій готівки.

Особливості функціонування аграрного сектору суттєво впливають на процес аудиту грошових коштів. Зокрема, сезонність виробництва призводить до нерівномірного надходження доходів і витрат упродовж року, що створює періоди підвищеної грошової активності та посилює вимоги до контролю.

Форми розрахунків у сільському господарстві включають як безготівкові, так і готівкові операції. Останні зберігають значну питому вагу в розрахунках аграрних підприємств, що обумовлює необхідність підвищеної уваги до перевірки касових операцій, правильності інвентаризації готівки та достовірності первинних документів, що підтверджують рух грошових коштів.

Під час аудиту грошових коштів виникають типові ризики, пов'язані з можливими випадками розкрадань, спотворення фінансової інформації або помилками в обліку. Серед поширених порушень – розбіжності між фактичними залишками готівки та даними бухгалтерського обліку, відсутність

документів, що підтверджують правомірність проведення операцій, неправомірне використання підзвітних сум тощо.

З метою мінімізації ризиків аудитори застосовують комплекс процедур контролю, серед яких ключову роль відіграють аналіз первинної документації, інвентаризація готівки, перевірка відповідності касових ордерів фактичним надходженням і витратам, а також співставлення результатів перевірки з даними бухгалтерського обліку. Такий підхід сприяє своєчасному виявленню порушень та підвищенню достовірності фінансової звітності підприємства.

Процес аудиту грошових коштів складається з кількох ключових етапів, які починаються з планування і закінчуються оформленням висновків (рис. 1).

Планування аудиту передбачає визначення цілей перевірки, обсягу робіт, аналіз потенційних ризиків і вибір відповідних методів. У випадку аграрних підприємств необхідно враховувати сезонні коливання, значний обсяг касових операцій під час збору врожаю або реалізації продукції, а також підвищені ризики шахрайства й облікових помилок [8].

Під час планування аудитор збирає інформацію про систему внутрішнього контролю підприємства, аналізує попередні аудиторські звіти, визначає обсяг вибірки документів і процедур, що будуть застосовані.

Обов'язково враховується законодавче регулювання – план аудиту повинен відповідати вимогам міжнародних стандартів [16] і внутрішніх нормативних документів [7, 15].

Процедура аудиту грошових коштів на аграрних підприємствах реалізується через низку послідовних етапів, кожен з яких має важливе значення для забезпечення повноти та достовірності перевірки.

Попередній огляд включає аналіз бухгалтерської документації, касових книг, банківських виписок та авансових звітів з метою отримання загального уявлення про організацію обліку грошових операцій.

Перевірка касових операцій передбачає оцінку дотримання касової дисципліни та зіставлення фактичних залишків готівки з даними бухгалтерського обліку.

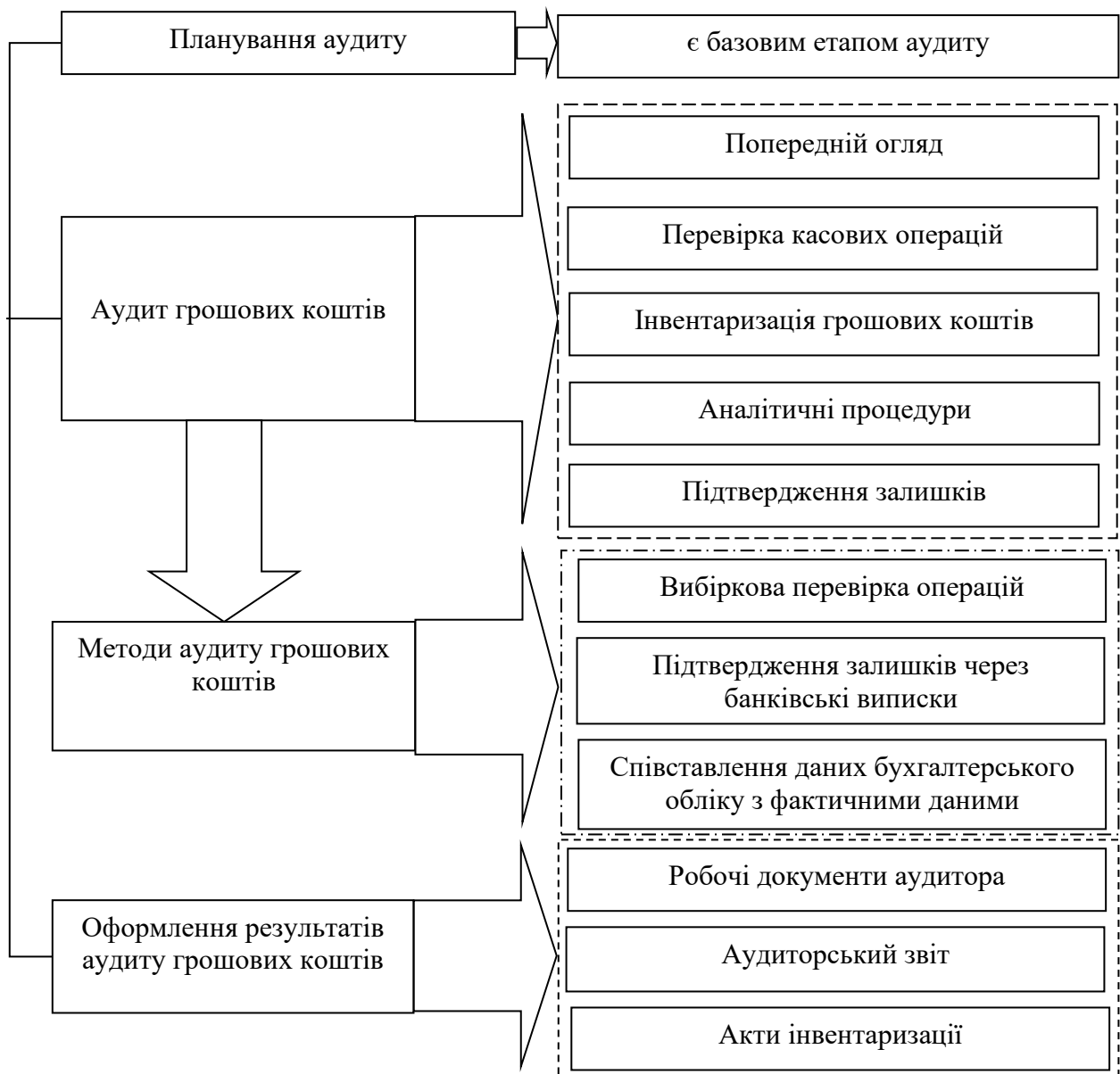

Рис. 1. Процес аудиту грошових коштів

Джерело: розроблено автором

Інвентаризація грошових коштів полягає у перевірці фізичної наявності готівки в касі підприємства і співставленні її з обліковими записами.

Аналітичні процедури охоплюють аналіз руху грошових коштів, виявлення нетипових операцій, розбіжностей і можливих ризиків.

Підтвердження залишків здійснюється шляхом отримання банківських підтверджень щодо залишків коштів на рахунках.

Особливу увагу під час перевірки приділяють підтвердженню залишків готівки та безготівкових коштів, оцінці правомірності здійснених операцій і відповідності оформлення касових документів вимогам нормативних актів.

Методичний інструментарій аудиту охоплює вибіркиму перевірку операцій, тестування систем внутрішнього контролю, співставлення даних обліку з фактичними результатами, а також аналіз документів, що підтверджують рух грошових коштів. Важливою умовою ефективного проведення перевірки є тісна взаємодія аудитора з працівниками бухгалтерської служби підприємства.

Завершальним етапом є оформлення результатів аудиту, що має відбуватись відповідно до чинного законодавства та міжнародних стандартів. Основними формами документування є:

- робочі документи аудитора, які містять опис застосованих процедур, виявлених порушень та пропозицій щодо їх усунення;
- аудиторський звіт, що узагальнює результати перевірки, оцінює достовірність обліку грошових коштів і містить рекомендації для управлінської ланки;
- акти інвентаризації, які підтверджують фактичну наявність грошових коштів на момент перевірки.

Усі результати перевірки передаються керівництву підприємства й можуть бути використані для вдосконалення системи внутрішнього контролю, запобігання фінансовим порушенням і підвищення ефективності управління грошовими потоками.

Висновки. Аудит грошових коштів на аграрних підприємствах України здійснюється в умовах багаторівневого нормативно-правового регулювання, що забезпечує правову визначеність і прозорість фінансово-господарських операцій. Сезонність виробництва, особливості розрахунків і концентрація готівки у визначені періоди зумовлюють підвищені вимоги до контролю за касовими операціями та їх належного документального оформлення.

Подальший розвиток аудиту в аграрному секторі потребує адаптації нормативної бази з урахуванням галузевої специфіки, цифровізації контрольних процедур та посилення внутрішнього контролю.

Перспективними напрямками досліджень є розвиток цифрового аудиту, оптимізація інвентаризації грошових коштів та вдосконалення підходів до оцінки ризиків фінансових порушень.

Література

1. Сілівончик О., Скрипник М. Організація обліку та методика аудиту грошових коштів на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-42> (дата звернення: 02.06.2025).
2. Kozachenko A. A comprehensive approach to the organization and methods of auditing the company's cash. *Efektivna ekonomika*. 2021. No. 7. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.79> (date of access: 02.06.2025).
3. Мулик Т. Організація аналізу грошових потоків на підприємстві. *Economy and society*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-3> (дата звернення: 02.06.2025).
4. Ponomarova T. V., Striliana Y. O. Ways to Improve Accounting for Funds at a Trading Enterprise. *Business Inform*. 2023. Vol. 10, no. 549. P. 270-275. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-270-275> (date of access: 02.06.2025).
5. Коблянська О. І., Коблянська Г. Ю., Бабенко О. С. Облік і аудит операцій на поточному рахунку. *Modern economics*. 2018. № 7. С. 77-84.
6. Zagorulko K. V. Organization of cash accounting. *Visnyk universytetu "Ukraina"*. 2023. No. 8 (35) 2023. URL: <https://doi.org/10.36994/2707-4110-2023-8-35-01> (date of access: 02.06.2025).
7. Шульга А. В., Топоркова О. А. Організація служби внутрішнього аудиту і методика його проведення. *Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту*. 2012. № 42. С. 341-346.
8. Бобиль В., Топоркова О. Гнучке планування у внутрішньому аудиті як спосіб реагування на непередбачувані ризики. *Review of transport economics and management*. 2021. № 21. С. 116-124.

9. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 02.06.2025).14,
10. Господарський кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
11. Податковий кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
13. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
14. Про державну підтримку сільського господарства України. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
15. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text> (дата звернення: 02.06.2025).
16. Міжнародні стандарти аудиту. *Міністерство Фінансів України.* URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit> (дата звернення: 02.06.2025).
17. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні № 148 від 29.12.2017 р. (в редакції від 01.01.2021 р.) / Національний банк. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

References

1. Silivonchyk, O. and Skrypnyk, M. (2021), "Organization of accounting and audit methodology of cash flow at the enterprise", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 29, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/575/551> (Accessed 2 June 2025). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-42>
2. Kozachenko, A. (2021), "A comprehensive approach to the organization and methods of auditing the company's cash", *Efektivna ekonomika*, vol. 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9057> (Accessed 2 June 2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.79>
3. Mulyk, T. (2022), "Organization of the analysis of cash flows at the enterprise", *Economy and Society*, (40). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-3>
4. Ponomarova, T.V. and Striliana, Y.O. (2023), "Ways to improve accounting for funds at a trading enterprise", *Business Inform*, vol. 10 (549), pp. 270-275. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-270-275>
5. Kobilianska, O.I. Kobilianska, H.Yu. and Babenko, O.S. (2018), "Accounting and audit of current account transactions", *Modern Economics*, vol. 7, pp. 77-84.
6. Zahorulko, K.V. (2023), "Organization of cash accounting", *Visnyk Universytetu "Ukraina"*, vol. 8. DOI: <https://doi.org/10.36994/2707-4110-2023-8-35-01>
7. Shulha, A.V. and Toporkova, O.A. (2012), "Organization of the internal audit service and its methodology", *Nauka ta prohres transportu. Visnyk DNUZT*, vol. 42, pp. 341-346.
8. Bobyl, V. and Toporkova, O. (2021), "Flexible planning in internal audit as a way to respond to unforeseen risks", *Review of Transport Economics and Management*, vol. 21, pp. 116-124.

9. Verkhovna Rada Ukrainy (2018), The Law of Ukraine “On the audit of financial statements and audit activities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (Accessed 2 June 2025).
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2003), “Commercial Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Accessed 2 June 2025).
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2011), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 2 June 2025).
12. Verkhovna Rada Ukrainy (1999), The Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 2 June 2025).
13. Ministry of Finance of Ukraine (2001), Order “On approval of Methodological recommendations for the organization and maintenance of accounting in peasant (farm) farms”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text> (Accessed 2 June 2025).
14. Verkhovna Rada Ukrainy (2004), The Law of Ukraine “On State Support for Agriculture in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (Accessed 2 June 2025).
15. Ministry of Finance of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “On approval of Internal Audit Standards”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text> (Accessed 2 June 2025).
16. Ministry of Finance of Ukraine (2018), “International auditing standards”, available at: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit> (Accessed 2 June 2025).
17. Natsionalnyi bank Ukrainy (2017), “Regulations on conducting cash transactions in the national currency in Ukraine”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (Accessed 2 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 05.06.2025 р.